

Debatt

KAI CURRY-LINDAHL:

Konspiration mot Norrlandsälvar och riksdagsbeslut?

I Svensk Tidskrift, nr 8, 1981 pläderar Gösta Sundin på nio sidor för en utbyggnad av vattenkraften i Sverige och därmed för förstörelse också av de sista mer eller mindre orörda svenska storälvarna. Från naturvårdens sida har jag uppmanats att bemöta artikeln och härför av Svensk Tidskrift erhållit ett vida mindre utrymme än Sundins, vilket endast tillåter mig att ta upp några av hans synpunkter.

Sundin får väl betraktas som de privata kraftbolagens talesman. Hans inlägg kommer samtidigt som Vattenfall igångsatt en bred exploateringsoffensiv för utbyggnad av återstående storälvar. Vattenfall har bla begärt att få utreda fortsatt vattenkraftutbyggnad samt bilda bolag med kommuner och vissa industriföretag i områden som berörs av ännu utbyggda storälvar. Vidare låter Vattenfall sin tidskrift "Vi i Vattenfall" med en fyrspaltsrubrik basunera "Fortsätt bygga ut vattenkraften!". I samma veva presenterar Vattenfall en "opinionsundersökning" omfattande 2 000 personer, av vilka 70 % av de tillfrågade resp 43 % av "miljövännerna" önskar bygga ut vattenkraften. Samtidigt mumlar socialdemokratiska politiker om att "Kalixälven måste byggas ut" och ett LO-distrikt i Norrland vill med en rad motiv exploatera Vindelälven för vattenkraft. LO, som beskäftigt allt skall bestyra i Sverige, betonar vikten av att utbyggnaden av älvarna sker i bolagsform med Vattenfall och berörda kommuner som intressenter. Avslagna motioner till Moderata Samlingspartiets senaste stämma föreslog utbyggnad av tre (Torne, Kalix och Pite älvar) resp två av hittills outbyggda storälvar.

Man skönjer i dessa aktioner en av Vattenfall m fl orkestrerad kampanj trots flera gällande riksdagsbeslut att bevara Torne-, Kalix-, Pite- och Vindelälvarna. Vattenfall gör fö varje år liknande sabotageut-

spel, särskilt gällande Kalix älv, för vilken man 1979 föreslog en utbyggnadsplan.

Ett genomgående drag i alla dessa påer är att utbyggnaden av dessa älvar påstås kunna genomföras på ett miljövänligare sätt än tidigare utbyggnader. Sent skall syndarna vakna! För dem som under mer än ett decennium på den svenska naturvårdens vägnar (Vetenskapsakademiens och Svenska Naturskyddsföreningens) inom ett halvduzin kommittéer för resp älvsystem i Norrland "förhandlat" med generaldirektör Jonas Norrby och hans medexploatörer utan att hos dem finna minsta förståelse för att avstå från eller modifiera regleringar och utbyggnader av sjöar och älvar (även inom nationalparker och naturreservat) i syfte att försöka rädda så mycket som möjligt av oersättlig svensk natur genom att dämningarnas reducerades och andra skademinskande åtgärder vidtogs, framstår de nya tongångarna som cyniska och falska. Om Vattenfall under ett 40-årigt skede ej ens försökt att följa naturvårdens rekommendationer och vädjanden, inte heller då man lovade att så göra (protokoll finns!), varför skulle samma personer nu plötsligt visa miljöhänsyn? Ihålligheten i Vattenfalls och andras uttalanden är monumental och utmanande både mot löjet och förnuftet, ty det finns ingen "miljövänlig" eller "skonsam" utbyggnad av älvar. Skadorna och miljöförändringarna är allomfattande.

Vattenfall propagerar för att det är bättre att bygga ut några större älvar (alltså de fyra "orörda") än flera mindre och som ett eko upprepas denna till axiom blivna tes av andra förespråkare för utbyggnad av storälvarna. Bland argumenten för utbyggnad uppmärksammas vidare det naiva uttalandet att efter 50-100 år "kan vattendragen återställas med forsar och fall om den tidens människor så önskar".

Receptet för mot miljön skonsam vat-

tenkraftsutbyggnad skulle vara att undvika längre torrsträckor, stora dämningssområden och alltför stora ingrepp i älvarnas källområden i fjällen. Fagert tal, som endast tar hänsyn till enstaka landskaps-scenerier men totalt bortser från förödelsen av produktiva ekosystem och utplåning av organismer!

Hur litet "skonsamheten" i själva verket är värd, omvittnas av att Vattenfall för endast två år sedan presenterade en utbyggnadsplan för Piteälven, som innebär 11 kraftstationer, varvid också källsjöarna skulle regleras kraftigt, Piteälvens fåra torrläggas längs sträckor upp till 13 km och Storforsen (som för sin prakt besöks av ca 250 000 människor årligen) stympas. Med kännedom om Vattenfalls under årtionden ständigt tillämpade kronärtskockspolitik att bygga ut en bit i sänder av ett älvsystem under falsk förespegling att inte gå längre, så är pratet om "miljövänlig skonsamhet" endast ett lockbete för att få kommunernas och statsmakternas stöd för Vattenfalls utbyggnadsplaner och sysselsättningsterapi.

Det är också märkligt att Vattenfall, Sundin och andra inte tycks respektera av riksdagen och regeringen fattade beslut om storälvarna utan snarast raljerar mot dessa beslut: "oformliga riksdagsbeslut" – "sådana tossigheter blir det när den lagstiftande församlingen tar på sig förvaltningsuppgifter" – "idiotstopp mot vattenkraftutbyggnad" för att citera Sundin. Vattenfall kan givetvis inte uttrycka sig så, men verket handlar som om riksdagsbesluten inte existerade.

Sundin gör också ett våldsamt angrepp på den Fysiska Riksplaneringen, vars utredningar om vattenkraften legat till grund för riksdagsbeslut. Uppenbarligen anser han att vattenkraftexploateringen borde som tidigare få fortsätta planlöst. Den enorma omdaning och förstörelsen

av naturlandskapets vatten, myrar och skogar har pågått under tiotals år utan att någon översiktlig planering av vad och hur mycket som skall exploateras av Sverige. Sjöar och älvar hade redovisats, trots att den ideella naturvården under mer än ett decennium hade värdjat härom. För 1971, när redan alltför mycket av vad som hade varit värt att bevaras av Sverige hade förstörts eller hade beslutats för exploatering, framlade regeringen en skriftlig fysisk riksplanering. När alltså ca 70 % av alla större vattendrag och ca 1 500 km strömmand vatten har byggts ut i Sverige, varvid fem av Lapplands sju nationalparker och den förnämsta naturreservat hade förstörts på ett katastrofalt sätt, så tycker Sundin att vattenkraftutbyggandet drabbades av den fysiska riksplaneringen", som föreslår fredning av några kvarvarande älvar!

Sundin pratar också om "de några hundra älvräddarna i vårt land" därmed numerärt nedvärderande den svenska naturvården, bakom vilken står organisationer med mer än 100 000 medlemmar, till Svenska Naturskyddsföreningen och Sveriges Fritidsfiskares Riksförbund. Vidare påstår Sundin att den stress som utövas på "de många närboende" utmed älvar under utbyggnad "inte lindras av älvräddarnas agerande". Menar han att de senare skall hålla tyst för att inte oroa de älvräddarnas boende för utbyggnadens konsekvenser?

Sundins tal om att alla av honom uppskattade skador i utbyggda vatten "många gånger kan förebyggas" (varför har det inte gjorts?) kan jag av brist på utrymme ej bemöta. Det torde inte heller behövas en omfattande litteratur föreligger i ämnet klart visande att Sundin tyvärr har fel. Tydligen har han inte förstätt hur omfattande de irreparabla skadeverkningarna är.

Landskapsarkitekter är tydligen Sundins recept mot vattenkraftutbyggnaden

skador liksom tidigare en gång Vattenfalls. Tyvärr utgör ofta landskapsarkitekters åtgärder efter en utbyggnad ett ytterligare fjärmande från naturlandskapet, men det tycks Sundin inte förstå.

Det är närmast groteskt när Sundin ojar sig över att Vattenfall inte tillåtes att "bedriva välbehövlig och kraftfull information", medan Svenska Naturskyddsföreningen, som gör "fräna angrepp på vattenkraften" däremot har statligt stöd för sin verksamhet. Verkligheten är att under 30 år har Vattenfall enbart för propaganda haft en större budget än vad den svenska naturvården (Vetenskapsakademiens Naturskyddskommitté och Svenska Naturskyddsföreningen) hade till buds för hela verksamheten innan Statens Naturvårdsverk blev till på 1960-talet. Tyvärr har det senare trots sina många miljoner

och 100-tals tjänstemän inte gjort eller förmått mycket för att skydda svenska älvar och sjöar från utbyggnad. Ibland har det tomt främjat exploateringsvåldtäkter på oskattbar natur, ja även i nationalparker och naturreservat!

Hela diskussionen om att snabbt bygga ut ytterligare svenska storälvar synes huvudsakligen motiveras av sysselsättnings-skäl, ty av Elanvändningskommitténs betänkande framgår att elöverskottet kommer att öka under 1980-talet och redan kommande år uppgå till 8-9 TWh. Att mot en sådan bakgrund bygga ut mera vattenkraft och Sveriges få återstående storälvar förefaller vettlöst och utgör dessutom ett övergrepp mot kommande generationer.

(Nairobi i december 1981)

GÖSTA SUNDIN:

Realism om energi eller konspiration?

Jag har hedrats med kritik från Kai Curry-Lindahl på min plädering för ökat vattenkraftutbyggande i Sverige.

Kai leder en internationell miljövårdsorganisation i Nairobi. Miljövård mitt under ekvatorn bör i första hand gå ut på att reglera vattendrag för jordbruket så att folk får mat samt att hindra att all skog på allt längre avstånd från byarna eldas upp för att laga maten. För folken där bör industriländernas strävan att minska sin oljeeldning välkomnas - det kan åtminstone bromsa prisstegringen på fotogen till primusköken.

Sveriges energipolitik har som främsta mål att minska oljeköpen för att vi inte

skall bli ruinerade. Uppgiften blir inte lättare av att vi också skall avveckla kärnkraftverken. Som ersättning räknar vi med att elda kol i stor skala, köpa gas från norr och söder och utveckla inhemska förnybara energikällor. Att ny vattenkraft inte fick någon nämnvärd plats i programmet beror på principbeslut i hägnet av miljövårdsåret 1972 då Kai fick sin plattform i Afrika. I fråga om energi tycks han inte ha lärt sig någonting av vad som hänt sedan dess.

Besluten mot vattenkraften grundlades före oljebargot 1973 och före små prisökningar samt skuttet uppåt när Khomeini trädde till. Det kom samtidigt med

folkomröstningen, då vi bestämde oss för att avveckla kärnkraften.

Detta är bakgrunden till att näringslivet – industriförbundet och fackföreningar – och särskilt kraftindustrier helt naturligt föreslår att målsättningen för vattenkraftutbyggnaden nu bör prövas om. I de första riksdagsbesluten mot vattenkraften förut-sattes också att en omprövning skulle äga rum mot mitten av 80-talet. Kais rubrik om konspiration får väl ursäktas med het-tan under Afrikas sol.

Moderna vattenkraftverk byggs med stor omsorg om miljön, om landskapet kring kraftverket och om trevnaden i byg-den. Stora framsteg har gjorts sedan 40-talets början. ”Sent skall syndaren vak-na”, säger Kai, men det är väl ändå bättre än inte alls! Miljövänligare vattenkraft- verk är nu en realitet och inte kan väl Kai

tycka mer om kol.

Liksom älvräddarna ute i busken tal- lar Kai om vårt elöverskott. Inte skall vi byg- ga ut älvar när vi har elöverskott. Jome- visst. Vi skall hjälpa till att ersätta olja med el. Nu eldar vi upp 130 Twh olja om året medan elproduktionen är ungefär 110 Twh. Vår vattenkraftsreserv är 35 Twh och hälften därav kan vara utbyggd till år 2000. Den skulle räcka till att ersätta häl-ften av den villaolja som nu går upp i rö- glesbygder och små orter som inte har fjärrvärme.

I motsats till Kai anser jag att sys- sättningen genom vattenkraftutbyggnaden är viktig. För att bygga ut vattenkraft behöver vi inte importera någonting alls, investeringen består praktiskt taget helt av inhemskt arbete och arbetslösheten är stor.

GÖSTA BOHMAN:

Trepartiregeringar och löften

Att politiker är människor är för mig när- mast en självklarhet. Om det är någonting jag predikat under mina många år i politi- kens tjänst, har det varit just detta. Van- liga, ofullkomliga människor med brister och förtjänster.

Jag kan därför helt instämma i den grundsyn Janerik Larsson redovisat i Svensk Tidskrift nr 10/1981. Men han glömde något väsentligt. Nämligen att också journalister är människor som kan begå misstag och göra felbedömningar och även dra oriktiga slutsatser. Janerik Larsson borde därför ha iakttagit en viss försik-

tighet, då han tvärsäkert redovisade ett ”fall”, om vilkas utgång han säger sig varit på förhand helt övertygad. Och bortser också ifrån, att just den omsik- tigheten att vi alla innerst inne är vanli- ga människor även innebär något positivt nämligen förmåga att tro andra männis- kor om gott. En benägenhet, med andra ord att lita på varandra. Inte bara på vänner utan också på motståndare.

I Janerik Larssons Fall I, rörande holländ- delseförloppet efter första trepartiregerin- gens sammanbrott, förhöll det sig ju så, folkpartiets företrädare hade fullt klart

sig var vi moderater stod. Ola Ullsten visste, att en av utgångspunkterna för att det som hände också hände var vår — och även centerns — övertygelse om att en tvåpartiregering skulle efterträda trepartiregeringen. För de vanliga människor till vilka enligt Janerik Larsson fp-politiker hör hade det då varit naturligt att i god tid delge dem med vilka de förhandlade, att en tvåpartiregering var utesluten.

Jag vill inte påstå, att händelseutvecklingen hade blivit en annan, om ett sådant tillkännagivande hade gjorts, men det är ingalunda osannolikt, att skeendet i så fall kommit att följa andra spår.

I Fall 2 har Janerik Larsson fel i sina

slutsatser. Det var helt andra motiv än fp-ledningens trötthet (eller fåfänga) som ledde till att trepartiregeringen den gången bröt samman. Att fp:s handlande kan ha påverkats av "den sorts dödslängtan" som Janerik talar om, är en annan sak. Men de grundläggande motiven för regeringskrisen hade sin rot i helt andra mänskliga faktorer än just denna.

Jag vill sluta med att travestera vad Janerik Larsson säger: "som människa orkar man inte hur mycket som helst. Inte ens om man är politiker." Nej, man orkar faktiskt inte svika hur många löften som helst. Vid ett och samma tillfälle.